

Sajátosságok és ellentmondások a Dél-dunántúli régió munkaerőpiacán és felnőttképzésében

GARAI PÉTER¹

Abstract

The characteristics and contradictions of the labour market and adult education in the South Transdanubian region

A change of perspective is taking place today in employment policy and education in Hungary, with the aim of satisfying the need for workforce in economy. The treatise explores the soft spots in economy and employment policy of the South Transdanubian region, the experience of the most significant employers, social organizations and educational institutions, the shortcomings of vocational and adult education as well as possible alternatives of improvement.

As a result of the economic stabilization process which began in the mid-1990s there is a permanent need for workforce in building industry, mechanical engineering, metal processing, electric energy generation, and catering industry. The research proves that adult education concentrates on skill development and in most of the cases does not train specialists required by the labour market. The main reason behind this situation is the fact that a significant number of unemployed people are not determined to work and they choose easier, training-like courses. These people are motivated by the financial support during education, and being not properly informed they are not familiar with the chances and advantages offered by employment.

Education can be made more effective only if the communication between managers of economy, public administration, employment policy leaders and decision makers becomes closer, with active participation of the unemployed.

Bevezetés

Valamennyi európai ország fejlődésének az alapja a gazdaság kiegyensúlyozott működése. Ennek biztosítása az egyes térségek munkaerőpiaci, oktatási adottságainak pontos ismeretének birtokában, azok figyelembevételével képzelhető el. Magyarországon a régiók között a hasonló földrajzi méretek és egyenletes tárbeli elhelyezkedés ellenére igen

¹ PhD hallgató, PTE Földtudományok Doktori Iskola, Pécs, Ifjúság u.16. e-mail: pgarai@skik.hu

nagy különbségek mutatkoznak a foglalkoztatás, az iskolai végzettség, a termelési potenciál és az életszínvonal tekintetében.

A hazai közigazgatásban végbemenő regionális koncentráció során pontosabb koncepciók, helyzetelemzések, adatfeldolgozási eljárások jöhetnek létre. Még hangsúlyosabban kimutathatóak a fejlettségbeli különbségek az egyes területek között, egyre szembetűnőbbé válnak a régiók közti eltérések is. Mind jobban megmutatkozik, hogy a Dél-dunántúli régió (a továbbiakban Dél-Dunántúl) a szomszédos térségekhez képest rendkívül súlyos gazdasági, foglalkoztatási problémákkal küzd.

Ahhoz, hogy az elszakadás folyamata megálljon és a felzárkózás megindulhasson, alaposan fel kell térképezni a gazdasági, társadalmi, munkaerőpiaci, oktatási sajátosságokat. A fejlődés elősegítéséhez ez önmagában mégsem elegendő, ismerni kell a vállalkozások helyzetét, jellemzőit, munkaerőpiaci-szakmai igényeit és véleményét is.

A tanulmány célja bemutatni a régió legalapvetőbb gazdasági, foglalkoztatási jellemzőit, a munkáltatók szakemberigényei és a felnőttképzési rendszer között fennálló ellentmondásokat, továbbá a fejlesztés lehetséges alternatíváit.

Kutatási előzmények és célkitűzések

A gazdaság munkaerőpiaci szempontú kutatásával kapcsolatban számos értekezés foglalkozik. Közös tulajdonságuk, hogy többségük globális, ill. országos szintű teoretikus vagy statisztikai alapokon nyugvó szemlélettel tárgyalja a kérdést. A helyi, területi adottságokra épülő, gyakorlati sajátosságok vizsgálata már jóval ritkább.

A Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézetének kutatói a társadalmi folyamatok vizsgálatát földrajzi szemléletmóddal végzik, abból kiindulva, hogy a társadalom, a gazdaság, az infrastruktúra, a természeti szféra kölcsönhatása elválaszthatatlan egymástól, és földrajzi térben, valamint a településekben megjelenve az emberi környezet fejlődésében, változásaiban egyszerre vesznek részt (TRÓCSÁNYI A.–TÓTH J. 2002). Az egyre globalizálódó világban csak a lokális jelenségek mélyreható tanulmányozása vezethet az összetett problémák alaposabb megértéséhez.

A foglalkoztatás szintje, a munkanélküliségi ráta fejlettsége lokálisan is igen szoros összefüggést mutat a gazdaság prosperitásával. Az atipikus foglalkoztatási formák sikeressége és az oktatási rendszer munkaerőpiaci elvárásoknak megfelelő működése szintén szoros korrelációt jelez (TÉSITS R. 2004).

A foglalkoztatási problémák kezelésére válasz lehet az atipikus munkavégzési formák, főként a részmunkaidő nagyobb arányú alkalmazása, de tartós sikert csak a helyi gazdaság számára szükséges szakmák esetében lehet elképzelni. Az állami erőfeszítések a munkanélküliség csökkentésében akkor lehetnek sikeresek, ha szellemi tőkébe ruház be. Ezért kulcsfontosságú az oktatás fejlesztése (GARAI, P.–KUTI, A.–BANK, K.–TÉSITS, R. 2005).

Az Európai Unió és Magyarország foglalkoztatáspolitikai koncepciója két fő elemből áll. A társadalmi-szociális igények kielégítése az egyik pillér,

a másik pedig a gazdasági stabilitás és növekedés biztosítása. E két terület földrajzilag hatalmas különbségeket mutat, de mindenhol igen szorosan kapcsolódnak egymáshoz és a tőlük egyre elválaszthatatlanabb oktatáshoz. Dél-Dunántúl régióra teljesen jellemző, hogy gyenge a gazdaság, a foglalkoztatás alacsony szintű, a munkanélküliség nagy, a szociális segélyezés aránya magas, a szakmai- és felnőttoktatás kevésbé hatékony (GARAI P.–JUHÁSZ G. 2007).

Magyarországon vitathatatlanul a gazdasági fejlettség az iskolázottsággal, a foglalkoztatottsággal, a jövedelmi viszonyokkal, ill. teljesítményekkel párhuzamosan mozog (TÓTH J. – TRÓCSÁNYI A. 1997). Dél-Dunántúlon ezek a mutatók az országos átlag alattiak, aminek az okai igen összetettek, és mélyreható földrajzi-történelmi folyamatokhoz kapcsolódnak.

Az országban az oktatás területi sajátosságainak vizsgálatánál ketősség tapasztalható. A szakmai képzésben résztvevők száma és aránya a fejletlenebb területeken és a legprosperálóbb régiókban magas (CSÁSZÁR Zs. 2004). Ahol a gazdaság jól működik, sok szakemberre van szükség, ahol recesszió van, ott pedig a kitérés lehetőségét nyújthatja a szakmunkásképzés. A munkáltatók szakemberszükségeit az állam és az oktatási intézmények csak közvetve és jelentős fáziskéséssel veszik tudomásul, ill. alakítják hozzá az általuk fenntartott és finanszírozott iskolák, intézmények munkáját. A minőségbiztosítás sok esetben kezdetleges (SZÜDI J. 1998).

A szakmai oktatásra különösen jellemző, hogy egyfolytában a munkaerőpiac szakember elvárásai után „kullog”. Ennek okai között a szakképző iskoláknak és a felnőttképzési intézményeknek a gazdasági igényekre rendkívül nehezen és rugalmatlanul reagáló magatartását kell említeni. Sok esetben olyan szakmákat oktatnak, amelyekre már az adott térségben nincs igény. Lehetővé teszi ezt a finanszírozás jelenlegi formája is, amely alig tesz különbséget az egyes szakmák képzése között, így a képző intézmények esetében szinte nincs motiváció a hiányszakmák általában jóval összetettebb és költségesebb oktatására (GARAI P. 2007).

Jelen kutatás célja rávilágítani a felnőttképzés gyenge hatásfokára, ennek okaira, a hiányszakmák felszámolásának lehetőségeire. A tanulmány kapcsolódik a szerző korábbi munkáihoz, melyek 2004-től folyamatosan vizsgálják a régió munkaerő-piaci, gazdasági, oktatási jellemzőit. A dolgozat szemlélteti a térség fő statisztikai mutatóit, gazdaságának sajátosságait, munkaerőpiaci jellemzőit, szakemberigényeit. A tanulmányban feldolgoztuk a régióban működő 50 kis- és közepes vállalkozás, 30 nagyfoglalkoztató, az oktatáshoz kapcsolódó 10 költségvetési szerv (önkormányzatok, képző központok), továbbá az érintett megyék és a régió munkaügyi központjának és a térség legjelentősebb 17 felnőttképzési cégének adatállományát és helyszíni tapasztalatait.

A vizsgálat alapvető módszere az adatgyűjtés és az intézményvezetők személyes megkeresése. A találkozások alkalmával az oktatási, beiskolázási, munkaerőpiaci statisztikák tanulmányozására és a szubjektív tapasztalatok rögzítésé-

re került sor. A kutatáshoz a területi gazdasági kamarák információs rendszere és tapasztalatai, az országos foglalkoztatási adatok, a Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ, a Központi Statisztikai Hivatal dokumentációja, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara adatállománya szolgált forrásanyagként.

Vizsgálati eredmények

A Dél-dunántúli régió gazdasági- és társadalmi helyzete

A térséget alkotó három megye, Somogy, Baranya és Tolna ipari és kereskedelmi szempontból a múltban is és jelenleg is az ország periferiájához, kevésbé fejlett részeihez tartozott. A Dunántúl mint országrész viszonylatában pedig egyértelműen a legkisebb gazdasági potenciál jellemezte és jellemzi ma is. Ez a gyenge teljesítmény érezteti a hatását a régió társadalmi paramétereiben is. Az elmúlt két-három évet tekintve a megyék közül Baranya gazdaságilag a legaktívabb, Tolna enyhe recesszióban van, Somogy pedig igen erős hanyatlást mutat (1. táblázat).

Dél-Dunántúl lakónépessége 2006. III. negyedévének végén hozzávetőlegesen 971 ezer fő volt, mintegy 99,3%-a az egy évvel korábbinak. A demográfiai folyamatokban hosszú évek óta negatív trend érvényesül. A halandóság enyhén javuló tendenciát mutat, de a születések száma nem növekszik, így a természetes fogyás (-3051 fő), kevésbé mérséklődik, az előző évi érték 90,3%-a.

1. táblázat. A Dél-dunántúli régió jellemző gazdasági, társadalmi mutatószámai 2005-ben

Mutató	Baranya	Somogy	Tolna	Régió
	megye			
Népesség száma, ezer fő*	398,0	329,0	243,0	971,0
Települések száma**	301,0	245,0	108,0	654,0
Népességszám az országos átlag %-ában*	3,9	3,3	2,4	9,6
15 év alatti népesség aránya, %*	15,0	15,5	15,2	15,2
Az eltartott népesség rátája**	44,7	46,1	45,8	45,5
Működő gazdasági vállalkozások száma*	45,5	39,1	24,3	108,9
Egyéni vállalkozás, ezer db*	28,1	28,7	16,9	73,4
Társas vállalkozások száma, ezer db*	17,4	10,4	7,4	35,2
Külföldi érdekeltségű vállalkozások száma**	577,0	452,0	259,0	1288,0
Működő gazdasági vállalkozás/1000 lakos*	114,0	11,9	100,0	112,0
Egy főre jutó GDP, USD**	1500,0	1385,0	1424,0	1442,0
A megye helyezése az egy főre jutó GDP alapján**	11,0	14,0	13,0	

Forrás: *KSH Statisztikai Tájékoztató 2006/3. negyedév; **KSH Területi Statisztikai Évkönyv 2005, Bp. 2006

A régió korszerkezetére változatlanul az előregedés a jellemző. Míg a 14 év alatti népesség aránya 15,5%-ról 15%-ra apadt a korábbi évhez képest, addig a 65 év felettek aránya 15,8%-ról 16%-ra emelkedett.

2006 szeptemberének végén 108,9 ezer regisztrált vállalkozást tartottak nyilván Dél-Dunántúlon, amely 2%-kal kevesebb az egy évvel korábbinál. A vállalkozások kevesebb, mint egytizedét regisztrálták a dél-dunántúli térségben. Fontos megjegyezni, hogy az egyéni vállalkozások száma 73,2 ezer (az előző évi 96%-a) volt, és csupán 41,3%-uk főfoglalkozású.

A vállalkozások ezer lakosra jutó száma 112 volt régiós szinten. E tekintetben Baranya helyzete előkelő, a megyék rangsorában a 6. helyen áll. Kedvezőtlen azonban, hogy a társas vállalkozások alig 8%-a tartozik a 10 fő feletti létszám-kategóriába, és mindössze 49 cégnél haladja meg az alkalmazásban állók száma a 250 főt. A régióban a nagy létszámú vállalkozások 41%-a is Baranyában található, de számuk 2005 szeptemberéhez képest jelentősen leapadt (83,3%-ra).

A régió 2006. I–III. negyedévi ipari teljesítménye az országos 10,4%-os növekedéssel szemben 3,3%-os visszaesést mutatott a négy főnél többet foglalkoztató ipari vállalkozások körében. Ez elsősorban a Somogy megyében kedvezőtlenül alakuló gazdasági folyamatok következménye, ahol a termelési teljesítmények mintegy 10%-kal alacsonyabbak voltak az előző év hasonló időszakához képest. Baranya megye csekély mértékű bővülést (1,7%), Tolna megye pedig szinten tartást (0,2%-os növekedést) produkált. A 619 ezer Ft/lakos fajlagos ipari termelési érték az országos átlagnak csupán 44,6%-a. Dél-Dunántúl az ország 7 régiója közül e mutató alapján az utolsó helyen áll.

Az ipari értékesítés a régióban erős lemaradást mutat, főleg Somogy megyében, ahol drasztikusan (27%-kal) esett vissza, miközben országos átlagban 10%-os növekedés volt tapasztalható. Ezen belül a belföldi értékesítés régiós lemaradása csak 3%-os, míg az export tekintetében már közel 20%-os visszaesés volt megfigyelhető. Az export 27%-os Baranya megyei élénkülése, valamint a Tolna megyei 2,5%-os növekedése nem tudta kompenzálni a Somogyban bekövetkezett erőteljes (33%-os) hanyatlást.

A gazdasági szervezetek által megvalósított új beruházások teljesítményértéke 112,4 md Ft volt 2006. I–III. negyedévében. A régió egy lakosára jutó 115,7 eFt-os teljesítményérték csupán az országos átlag 56%-át érte el, így Dél-Dunántúl a régiók rangsorában az ötödik helyen áll.

A régió munkaerőpiaci jellemzői

A foglalkoztatás színvonala 2006. I–III. negyedévében 47,7% volt, ami csaknem megegyezett az egy évvel korábbival, viszont 3,4%-ponttal elmaradt az országos átlagtól. A tárgyi időszak adatai alapján Baranyában és Tolnában

minimális értékben, de emelkedett a foglalkoztatottak száma, Somogy e tekintetben is jelentős visszaesést produkált. A munkanélküliek száma ezzel párhuzamosan mozgott a megyékben, régiós szinten stagnált (8,7%). Az adatokból következően a népesség gazdasági aktivitását jelző mutató sem változott jelentősen (52,2%) a régióban, ez az érték 3,1%-ponttal kedvezőtlenebb az országos átlagnál.

A négy főnél többet foglalkoztató gazdálkodóknál az alkalmazásban állók száma mindhárom megyében apadt, a régiós szinten számított 212,2 ezer fő 1,3%-kal kevesebb, mint az előző év azonos időszakában volt. A havi bruttó keresetek a régióban (az országos tendenciákhoz hasonló mértékben) 7,8%-kal emelkedtek, de a 142,3 eFt-os átlagkereset még így is csak 85,4%-a az országosnak (2. táblázat).

2. táblázat. A Dél-dunántúli régió foglalkoztatottsági és gazdasági aktivitása 2005–2006

Megnevezés	2005 I–III. negyedév				2006 I–III. negyedév			
	Baranya	Somogy	Tolna	Régió	Baranya	Somogy	Tolna	Régió
	megye				megye			
Foglalkoztatottak átlagos száma, ezer fő	147,1	119,4	92,0	358,5	147,9	114,8	92,4	355,2
Alkalmazottak átlagos száma, ezer fő	91,4	75,1	48,5	215,0	91,0	73,1	48,1	212,2
Gazdaságilag inaktívák száma, ezer fő	148,0	123,6	86,1	357,7	146,6	124,5	84,9	356,0
Munkanélküliek száma, ezer fő	13,0	10,9	10,1	34,0	12,0	12,3	9,5	33,8
Munkanélküliségi ráta, %	8,1	8,3	9,9	8,7	7,5	9,7	9,3	8,7
Munkanélküliek, álláskeresők, ezer fő	21,1	20,3	12,7	54,1	21,1	20,7	11,9	53,7
Munkanélküliségi ráta, %	13,4	14,5	11,8	13,4	13,3	14,6	10,5	13,0
Foglalkoztatási arány, %	47,7	47,0	48,9	47,8	48,2	45,6	49,5	47,7
Gazdaságilag aktívák aránya, %	52,0	51,3	54,2	52,3	52,2	50,5	54,6	52,0

Forrás: KSH, munkaügyi központok, ÁFSZ

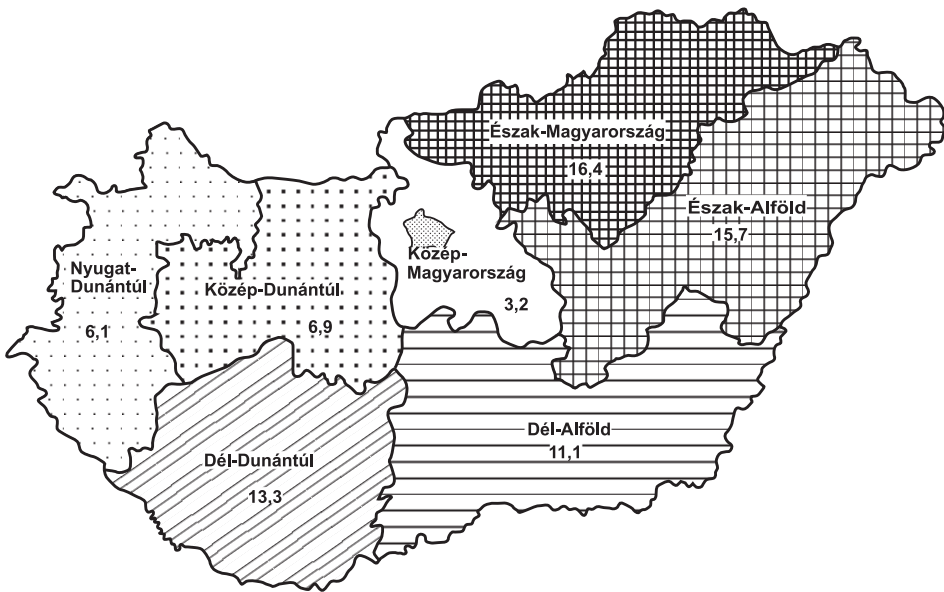
A nyilvántartott álláskeresők számának és összetételének jellemzői

A regisztrált álláskeresők száma Dél-Dunántúlon a 2006. évben havonta átlagosan 53,7 ezer fő volt, amely érték az előző évinél 0,8%-kal (424 fővel) kevesebb. A nyilvántartott munkanélküliek számának kimutatható minimális mérséklődése megyénként igen eltérően alakult. Baranyában

stagnált, Somogyban csak kismértékben (1,9%-kal) nőtt, Tolnában jelentősebb (6,7%-os) emelkedést mutatott.

Országos összesítésben az álláskeresőik száma a 2005. évihez képest a dél-dunántúli megyékben tapasztaltaknál kedvezőbben változott, átlagosan 4%-kal apadt. Elgondolkoztató viszont, hogy a munkanélküliségi adatokkal szemben Dél-Dunántúlon 2006 folyamán 42,9 ezer üres álláshely volt nyilván-tartva. Ez a szám 2005-ben még csak 41,5 ezer volt, azaz egy év alatt e téren 3,5%-os növekedés következett be. Ily módon az álláskeresőik száma 2006-ban 25%-kal haladta meg a betöltetlen munkahelyek számát. Ennek magyarázata a rossz tanfolyami struktúrában és a csekély munkavállalási hajlandóságban keresendő.

A gazdaság szereplőinek és a munkaügyi szervek vezetőinek egységes véleménye szerint tehát a fő gond az, hogy egyfelől számos szakma esetében az oktatási rendszer nem képez elegendő szakembert, másrészt a munkanél-küli népesség jelentős része nem is kíván elhelyezkedni. A legfrissebb (2007 januári), álláskeresőre vonatkozó fajlagos adatok alapján Dél-Dunántúl a régiók rangsorában a negyedik helyen áll (1. ábra).



1. ábra. Az álláskeresői ráta alakulása régióként, 2007 január, %. (A KSH és a munkaügyi központok adatai alapján szerk. GARAI P. 2007)

Ratio of those looking for jobs by region, January 2007, %. (Comp. by GARAI P. 2007 from data of KSH and labour centres)

A nyilvántartott álláskeresők gazdaságilag aktív népességhez viszonyított aránya a 2006. év átlagában 13%-ot tett ki a Dél-Dunántúlon, amely ezzel az ország régiói közül a harmadik legkedvezőtlenebb helyzetűnek számított, csak Észak-Magyarország és Észak-Alföld rátája volt magasabb. A relatív mutató a régió mindhárom megyéjében meghaladta az országos átlagot (9%), de jelentős különbségekkel. Somogyban volt a legmagasabb ez az érték 14,6%-kal, Baranyában 13,3%-ot, Tolnában viszont csak 10,5%-ot tett ki. Somogy az ország negyedik legrosszabb munkaerő-piaci helyzetű megyéjének számított az elmúlt évben (3. táblázat).

3. táblázat. A munkaügyi nyilvántartás 2005-re és 2006-ra vonatkozó főbb adatai a Dél-dunántúli régióban

Megnevezés	2005		2006		Változás	
	fő	%	fő	%	fő	%
Nyilvántartott álláskeresők, ill. regisztrált munkanélküliek száma	54 098	100,0	53 674	100,0	-424	99,2
Ebből						
pályakezdő, fő	5167	9,6	5055	9,4	-112	97,8
csak 8 általánost végzett, fő	24 367	45	24 419	45,5	52	100,2
diplomás, fő	1713	3,2	1811	3,4	98	105,7
egy éven túl állást keres, fő	14 708	27,2	15 229	28,4	521	103,5

Forrás: munkaügyi központok, ÁFSZ

Az elhelyezkedési esélyek szempontjából a legfontosabb tényező a legmagasabb iskolai végzettség. A nyilvántartott álláskeresők 45,5%-a legfeljebb 8 osztályt végzett, sőt 7,7%-uk még az általános iskolát sem tudta befejezni. A szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők aránya 33%-os, 18,2% a középszintű érettséget szerzett, és 3,4% a felsőfokú végzettséggel rendelkező munkanélküliek aránya. A megyék között e téren nincs jelentős különbség.

2006-ban az álláskeresőknek átlagosan a 18,6%-a tartozott a 26 év alatti kategóriájába, amelyet az uniós nyelvhasználat fiatal korosztálynak tekint, és kiemelten kezel a támogatások tekintetében. A 26–35 évesek aránya 27,4%, a 36–45 éveseké 25,2% volt, tehát ez a két korcsoport alkotta az állomány több, mint felét. A 45 év felettek aránya 28,8%-ot tett ki.

A nyilvántartott álláskeresők közel tized részét adják a pályakezdő fiatalok. 2006. évi átlagos számuk 5055 fő volt, a korábbi évi értékénél 2,2%-kal (112 fővel) kevesebb. 2005 átlagát tekintve 3,5%-kal nőtt a 12 hónapon túl folyamatosan regisztrált álláskeresők tábora, amely régiós szinten már meghaladja 15 000 főt. Ezzel a tartósan állástalanok részaránya 28,4%-ra emelkedett.

A régió munkaerő-piaci igényeinek és felnőttképzési jellemzőinek összefüggései

Az országban az 1990-es évek közepétől meginduló gazdasági stabilizáció következtében folyamatos munkaerő-piaci igények mutatkoznak elsősorban az építőipar, a gépipar, a fémmegmunkáló ipar, a vendéglátás és a villamosenergia-ipar területén. Dél-Dunántúl gazdasága 2007 elején recessziótól szenved, a legtöbb szakmát illetően kifejezetten bő a munkaerő-kínálat.

Az elmúlt négy esztendőben az európai gazdasági folyamatokkal párhuzamosan a vállalatok alkalmazotti létszámának erőteljes racionalizálása történt, ami jelentős arányú elbocsátásokkal járt. A foglalkoztatási helyzetet súlyosbítja az állami szféra országos szintű leépítése is, de a nyilvántartott szakképzést igénylő állásajánlatok alapján megállapítható, hogy gépipari, villamos- és építőipari szakemberekre mégis folyamatosan szükség van. A szezonális hatások miatt a vendéglátó ipari ágazat is komolyabb foglalkoztatási szándékot mutat (főként nyáron a Balaton partján, továbbá Pécs és a termálvizes fürdők környezetében). Ezzel teljesen egybevág a kutatás során felkeresett vállalatok véleménye is. A munkaerő-piaci képzeteknek ezekben a szakmákban van a leginkább létjogosultsága, mégis az tapasztalható, hogy az összes felnőttképzéshez viszonyítva arányuk kisebb az indokoltnál (4. táblázat).

A munkanélküli felnőttek oktatására fordított állami kiadások jelentős része nem a gazdaság igényei szerint hasznosul, aminek összetett okai vannak, és több társadalmi és igazgatási ellentmondásra vezethetőek vissza.

A piacgazdaságokban az oktatás volumene, a költségek egyre nagyobb hányada a felnőttképzésre koncentrálódik. A hallgatókat tekintve két nagy rendszer különíthető el. Az első a munkanélküliek szervezet formában megvalósuló, költségvetési forrásokra támaszkodó oktatása, a második a vállalkozások saját alkalmazottainak továbbképzése, amelyet a cégek saját maguk finanszíroznak. Minél fejlettebb egy gazdaság annál nagyobb arányban költ a munkavállalók továbbképzésére. Magyarország egészére, de a Dél-Dunántúlra különösen jellemző, hogy az államilag finanszírozott képzések dominálnak.

A térségben 2006-ban 6342 fő regisztrált álláskereső végzett szakmai tanfolyamot mintegy 0,9 md Ft ráfordításával. Ezzel egy időben a vállalkozások a saját munkavállalók továbbképzésére 0,6 milliárd Ft-ot költöttek (ez 4119 dolgozót érintett). Összehasonlításként megjegyzendő, hogy ez a ráfordítás a legfejlettebbnek számító Közép-Magyarország régióban mintegy 15 md Ft volt, és 20 ezer alkalmazottat érintett.

A képzési kiadások mértéke vitatható, nyilván több pénzből több felnőtt oktatását lehetne megvalósítani korszerűbb feltételek mellett. Az anyagi ráfordítások módjának változtatásával a jelenlegi képzések mégis jóval eredményesebbé tehetők. A vállalati oktatások tréning jellegűek, jellemzően

rövidek (többségükben néhány naposak), a munkavállalók meglévő szakai ismereteinek felfrissítését, korszerűsítését célozzák.

A kutatás tapasztalati szerint összetettebb, teljes szakmák oktatására a munkáltatók alig hajlandóak. A belső képzések átlagosan 60 órák voltak. Csak a legnagyobb cégeknél fordulnak elő ennél magasabb óraszámok, de náluk is a rövidebb tanfolyamok dominálnak. Véleményük szerint túl drága hosszú időre „kivenni” a termelésből az alkalmazottakat, ezért a szakember-utánpótlásuk biztosítását az állami szervektől, oktatási intézményektől várják.

A munkaügyi központok folyamatosan szerveznek teljes szakképesítéseket nyújtó felnőttképzési tanfolyamokat, amelyeket külső vállalkozásokkal bonyolítanak le. A tanfolyami paletta összeállításakor, meghirdetésekor fő szempont a helyi gazdaság szakemberigénye. Mégis a képzések beindulásakor ez a szempont csak részben tud érvényesülni. A hallgatók „demokratikus” módon szabadon választhatják ki a nekik tetsző tanfolyamokat, amelyek sok esetben egyáltalán nem fedik a térség munkáltatóinak elvárásait.

A 4. táblázatból jól látható, hogy a 2006-ban nyilvántartott állásajánlatok mintegy kétharmada gépészeti, építőipari, faipari, villamosenergia-ipari, vendéglátó- és élelmiszeripari szakmákat ölelt fel. Ezzel szemben a régió munkaügyi központjainak gondozásában lebonyolított tanfolyamok hallgatóinak majd fele számítástechnikai, nyelvi és közhasznú munkához kapcsolódó képzéseken vett részt. Több munkáltató által nagy számban igényelt szakmánál (szerszámkészítő, bádogos, szobafestő-mázoló, pék) egyáltalán nem került sor beiskolázásra. Ennek a rossz hatásfokú képzésnek a következménye, hogy a hiányzó szakemberek miatt a térség gazdasági fejlődése fékeződik, továbbá jelentős összegek fordítódnak feleslegesen kevésbé fontos képzések finanszírozására.

A munkaerőpiaci igények és a képzések közötti ellentmondás oka összetett. A munkaügyi kirendeltségek ismerik ugyan a térség vállalkozásainak szakemberigényeit, de a munkavállalókkal, ill. a végzettségükkel szemben támasztott munkáltatói elvárásokat már kevésbé. Igen hasznos a nyelvi és a számítástechnikai ismeretek nyújtása is, de ezekre a kompetenciákra a szakmai alapok elsajátítása után tartanak igényt a munkáltatók. Véleményük szerint konkrét szakmákat szükséges oktatni, amelyekre a magasabb óraszámok miatt nem vállalkozhatnak a saját dolgozóik estében.

A hivatal és a gazdaság szereplői közötti párbeszéd intenzitása is egyenetlen. A vállalkozások az éppen felmerült állásajánlataikat közlik a munkaügyi szervekkel, a jövőben várható, távlati terveiket alig. Ez komoly nehézséget jelent főleg a legnagyobb kvalifikációt jelentő szakképesítések oktatásának megszervezésénél.

Kiemelendő a gépészeti szakmák közül a szerszámkészítő, amely az egyik legkeresettebb a régióban. Iskolarendszeren belül kétéves a képzés, amely érettségire épül. A tananyag mérete, a szakmai és vizsgakövetelmények igen magas szintje miatt az oktatási időt csak kis mértékben lehet lerövidíteni.

A tanfolyam megszervezése, a beiskolázás lebonyolítása is időt vesz igénybe, ezért számolni kell azzal, hogy csak másfél-két év eltelte után állhatnak munkába az ilyen bizonyítvánnyal rendelkező szakemberek. Ugyanez igaz a villamos- és az építőipari szakmákra is.

A régió gazdaságának gyengélkedése miatt csak igen alapos munkaerőpiaci vizsgálatok és szoros együttműködés után lehet sikeres közép- és hosszú távú oktatási stratégiát kialakítani a vállalkozások és a munkaügyi központok között. A pontos gazdasági helyzetelemzéshez folyamatosan figyelemmel kell kísérni a statisztikai mutatókat és a vállalkozások tapasztalatait, terveit is.

A komolyabb szakmai képzések ellen nemcsak a hosszabb kifizetési idő szól, hanem a lényegesen magasabb szervezési, képzési költségek is. Meg kell jegyezni azt is, hogy a korszerű gyakorlati oktatás, a megfelelő helyszínnek biztosítása szintén igen nehéz. A szükséges tárgyi feltételekkel főként csak a vállalkozások rendelkeznek, de azokat a termelésből nélkülözni nem tudják, oktatás céljára átengedni nem áll módjukban. A régióban működő Pécsi Regionális Képző Központ felszereltsége több szakma esetében megújítandó, kapacitásai erősen korlátozottak. Mindezek a körülmények az olcsóbb, egyszerűbb és rövidebb képzések lebonyolítása felé hatnak.

A felvázolt nehézségeken túl az álláskeresők motiválatlansága is igen nagymértékben okolható a készségfejlesztő tanfolyamok túlsúlyának kialakulásáért. Sokan közülük nem a szakmai végzettség és a hozzá kapcsolódó munkalehetőség miatt kívánnak szakoktatásban részt venni, hanem a kurzus ideje alatt folyósított jövedelempótló támogatásért. Nyilván a könnyebb tanfolyamokat választják a számukra felajánlottak közül. A munkaügyi központok nem kötelezhetnek senkit akarata ellenére történő beiskolázásra. A felkeresett vállalkozások és a munkaügyi szervek egységes véleménye szerint az álláskeresők jelentős része rosszul informált a helyi munkaerő-piaci lehetőségekről, adottságokról. Sokuknál nincsen szakmai ambíció és megfogalmazott célok sem, amelyek ösztönöző erőként hathatnának elhelyezkedésükre.

Összefoglalás

A statisztikai, gazdasági, munkaerőpiaci adatokból és a vállalkozások tapasztalataiból egyértelműen kitűnik a régió hátrányos helyzete az ország többi területéhez, főként a Dunántúlhoz képest. A foglalkoztatási helyzet igen rossz, a munkanélküliségi ráta magas, összetételében erősen dominálnak a szakmai végzettséggel nem rendelkező és az alacsony képzettségű rétegek. A környezeti, földrajzi adottságok kihasználása, a prosperáló gazdasági szervezetek, de mindenekelőtt a humán tőke fejlesztése adhat lendületet a térség megújulásának.

4. táblázat. A Dél-dunántúli régióban nyitvántartott jelentősebb számú szakképesítési igényülő ires álláshely és a régió Munkaügyi Központjainak gondozásában lebonyolított meghatározóbb tanfolyamok 2006 I. felében

Foglalkozás megnevezése	Beltetlen álláshelyek	Ágazat	Képzés megnevezése	Képzésben résztvevő
lakatos	149			
targoncavezető (nehéz-, könnyűgép kezelő)	53			148
hegesztő, lángvágó	45		szerkezetlakatos	87
egyéb fémmegmunkálók, -felületkezelők, gépkezelők	47	Gépszet, gépipar	nehézgépkezelő	208
egyéb mélyépítő-ipari foglalkozások	38		hegesztő, minősített hegesztő	159
szerszámkészítő	35		fémmegmunkálók, NC-CNC gépkezelő	
mechanikai műszerész	25			
gázvezeték- és készülék-, vízvezeték- és készülékszerelő	31			
gépjármű- és motorszerelő, -javító	46			
kőműves	134		kőműves	111
ács-állványozó	46		ács-állványozó	9
asztalos	37		asztalos	14
burkoló	29	Építőipar, faipar	épületszigetelő	39
badogos	19		faipari alapképzés és fűrészipari gépkezelő	72
festő és mázó	87		fakitermelő	93
villany szerelő	75			
elektroműszerész	59	Villamos ipar		
számítógéphálózat-üzemeltető			számítástechnikai szoftverüzemeltető	318
	14	Számítástechnika	számítógépkezelő-(használó)	114
			szoftverüzemeltető és angol alapfok, középfok	147
			szoftverüzemeltető és német alapfok, középfok	74
			ECDL, ECDL és angol alapfok	245
felszolgáló, vendéglátó-ipari eladó (pl. pincér, bárpincér)	36		pincér	120
szakács	25	Vendéglátóipar	szakács	180
egyéb vendéglátó-ipari foglalkozások (cukrász)	26		falusi vendéglátó	45
sütő-, tésztaipari munkás (pék)	97			
húsfeldolgozó, hal- és baromfi Feldolgozó	71	Élelmiszeripar		
tartósítási ipari munkás, gyümölcs-, zöldségfeldolgozó	60			

4. táblázat, folytatása

Foglalkozás megnevezése	Betölthető álláshelyek	Ágazat	Képzés megnevezése	Képzésben résztvevő
szabó, varrónő, modellkészítő bőrruhakészítő, -javító bőrdíszműves, bőrdíj készítő	55 12 10	Szolgáltatóipar, könnyűipar		
kereskedő-vállalkozó ABC eladó vendéglátó eladó	21 17 20	Kereskedelem	kereskedő-vállalkozó ABC eladó vendéglátó eladó	215 75 72
gondozók	60	Egészségügy	szociális gondozó és ápoló masször (gyógy), masször (gyógy) és horvát nyelv kéz- és lábápoló műkörömpíró	152 128 54
		Nyelvi képzések	angol alapfok, középfok német alapfok, középfok	408 209
		Közhasznú munkához kapcsolódó képzések	takarító településkarbantartó települési hulladékgyűjtő, kerti munkás kíségkezelő, 7-8. osztály és kisgépkézeltő személy- és vagyronőr	210 180 113 181
		Egyéb szolgáltató jellegű képzések	„C” kategória és belföldi jogosítvány gépipró és szövegszerkesztő pályázatíró és projektmenedzser, közbeszerzési referens	138 69 69 111

Vállalati szakemberigények, munkaügyi központok statisztikái alapján szerk.: GARAI P. 2007

Az álláskeresők oktatásához rendelkezésre állnak a szakmai, szervezeti feltételek. A 2007. januárjában létrehozott Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ egységes és hatékonyabb irányítási keretbe foglalja a három érintett megye munkaügyi hivatalait, erőforrásait, a felnőttképzés intézményeit, a pénzügyi forrásokat. A korszerű gyakorlati képzés eszközei, bázisai viszont fejlesztésre szorulnak. A Pécsi Regionális Képző Központ rendelkezik infrastruktúrával, berendezésekkel, de korszerűsítése folyamatosan szükséges.

Hatalmas lökést adhatnak a régió gyakorlatorientált felnőttképzésének a 2007. szeptember 1-től működésüket megkezdő Pécsi és Kaposvári Térségi Integrált Szakképző Központok. A közel 3 md Ft értékű beruházások elsődleges célja a szakképzés gyakorlati bázisainak megteremtése volt, további fontos feladatuk pedig a felnőttképzés korszerű eszközszükségletének a biztosítása. Berendezéseik, tárgyi erőforrásaik alkalmazásával megoldhatóvá válhat a költséges gyakorlati képzések lebonyolítása.

A foglalkoztatási gondok megoldásához elengedhetetlenül szükséges a gazdaság szereplőinek, valamint a közigazgatás és a foglalkoztatáspolitikai irányítóinak egymáshoz való közeledése is. A vállalkozások időszakos statisztikai jelentéseinek feldolgozásán túl szükség van nem számszerűsíthető, szubjektív tapasztalataik és távlati terveik megismerésére is. Ebben a gazdasági kamarák, a tudományos intézetek, az egyetemek közreműködése, kutatómunkájuk folytatása, feladatköreik bővítése sok értékes eredményre vezethetne.

Rendkívül fontos a munkanélkülivé váló diplomások megfelelő informálása a helyi munkaerőpiaci sajátosságokról, mivel ők az elhelyezkedési lehetőségek pontos ismeretében felelősségteljesebben képesek tanfolyamot választani. A hiányszakmák elsajátításához a motiváltságukat tovább növelné egy differenciált jövedelempótló támogatási normatíva. Nagyobb összegű havi ellátmány esetén többen választanák a nehezebb fizikai munkával vagy a komolyabb szellemi erőfeszítéssel járó szakképesítések tanulását.

Következtetesként megállapítható, hogy a felnőttoktatás egy igen összetett rendszert alkot, amelynek sikeres működtetéséhez az anyagi erőforrásokon túl igen sok információra, a helyi földrajzi-társadalmi sajátosságok ismeretére, oktatási infrastruktúrára, az érintett szervek és az álláskeresők szoros együttműködésére van szükség.

Az oktatási rendszer az élet számos területére hatással van, ezért sikeres működése esetén a befektetések sokszoros megtérülésre lehet számítani. Mindezek eredményeként érhető el, hogy a mind országos, mind pedig térségi szinten egyaránt enyhüljenek a jelenlegi gazdasági és szociális problémák.

- BASEL P.–ESZIK Z. 2001. A felnőttoktatás kutatása. – Német Népfőiskolai Szövetség – Oktatókutató Intézet, Bp., 256 p.
- CSÁSZÁR Zs. 2004. Magyarország oktatásföldrajza. A magyar közoktatás területi sajátosságai. – Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 189 p.
- GARAI P.–JUHÁSZ G. 2007. Az atipikus foglalkoztatási formák alkalmazásának lehetőségei a társadalmi különbségek csökkentésében I. rész. – Munkaügyi Szemle 51. 1. pp. 12–16.
- GARAI P. 2006a. Az iskolai rendszerű szakképzés helyzete a Dél-Dunántúli Régióban. – In: TÉSITS R.–TÓTH J.–ROMVÁRI M. szerk.: Innovációk a térben. A terület- és településfejlesztés aktuális kérdései. PTE Földtudományok Doktori Iskolája, Pécs, pp. 7–29.
- GARAI P. 2006b. A hazai szakképzés költségeinek és a Dél-Dunántúli Régió munkaerőpiaci igényeinek anomáliái. – Szakképzési Szemle, 22. 4. pp. 19–36.
- GARAI P. 2007. Szakember utánpótlás és progresszivitás a Dél-Dunántúli Régióban. – I. Terület- és vidékfejlesztési konferencia előadása. Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Kaposvár, CD kiadvány.
- GARAI, P.–JUHÁSZ, G. 2007. The role of atypical forms of employment in promoting social welfare in the South-Transdanubian region of Hungary – Manuscript
- GARAI, P.–KUTI, A.–BANK, K.–TÉSITS, R. 2005. Possibilities in expanding part-time employment in South-Transdanubia. – In: TÉSITS, R.–TÓTH, J.–VONYÓ, J. ed. Atypical Forms of Employment Expansion. Experience of the Visegrád Countries. Doctoral School of Earth Sciences, Baranya County Labour Centre, Pécs, pp. 177–94.
- KISS L. 2005. Somogy megye foglalkoztatási helyzete, „Együtt a fejlődésért, foglalkoztatási stratégia és paktum kialakítása Somogyban”. – Somogy Megyei Munkaügyi Központ, Kaposvár, 54 p.
- SZÜDI J. 1998. Minőségbiztosítás a közoktatásban. – Új Pedagógiai Szemle 11. pp. 78–88.
- TÉSITS, R. 2004. The Theoretical Grounds to Regional Analysis of Atypical Employment Forms. – Journal of Labour and Social Policy/Praca a Socialna Politika, 12. 11. Bratislava, pp. 15–22.
- TÉSITS, R.–TÓTH, J.–VONYÓ, J. ed. 2005. Atypical Forms of Employment Expansion – Experience of the Visegrád Countries. Doctoral School of Earth Sciences. Baranya County Labour Centre, Pécs, 254 p.
- TÓTH J.–TRÓCSÁNYI A. 1997. A magyarság kulturális földrajza. – Pro Pannonia Kiadó, Pécs. 226 p.
- TRÓCSÁNYI A.–TÓTH J. 2002. A magyarság kulturális földrajza II. – Pro Pannonia Kiadó, Pécs. 362 p.
2001. évi Népszámlálás, 6. Területi adatok, Somogy, Tolna, Baranya megye, KSH, 2002
Somogy, Tolna, Baranya megye statisztikai évkönyvei,
Megyei munkaügyi központok adatai
Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ adatai
Területi gazdasági kamarák adatai